Q. D. B. V.

SPICILEGIUM PYRETOLOGICUM,

Conſenſu
Gratioſæ Facultatis,

PRÆSIDE

RUDOLPHO JACOBO CAMERARIO,

Philoſophiæ & Medicinæ Doctore,
Hujus Profeſſore Ordinario,

Præceptore ſuo Venerando,

Amico Commilitonum Examini
ſubmittit

CHRISTOPHORUS BURCKHARDUS
Hirſchmann / Stutgardianus.

In Auditorio Medico

ad d. mart. hor. mat.

TUBINGÆ
Typis JOHANNIS GRÆZII,
Anno MDCCV.

Σ. Θ.

QUandoquidem disputandum est, nec id modò, sed & elaborandum thema, quod in disputationem venire possit, quapropter arrisit inprimis argumentum, benè jam, nec tamen satis, disputatum, placuitque ex scriptoribus Medicis vocare in partes, quos inter rixarum & litium est plurimum. Scilicet mala febrium, quæ nuper Tubingæ incubuit, cohors, Pyretologiæ subjectum, causam, & potiorum rationes phænomenorum admonebat multis & magnis omnia premi difficultatibus. Accedebat principum in arte virorum desuper consultorum deprehensus dissensus, ultra quàm par videtur progressus. Inprimis enim illud scholarum sui temporis flagellum, *Joh. Bapt. van Helmont*, legitur examen valdè rigorosum & exquisitam cribrationem instituisse sententiarum, quas coluit antiquitas, relictas à *Cl. Galeno, Pergameno.* Nolim modò hujus partes tueri, aut de febribus ex professo agere, sed potius operæ pretium duxi, spicilegium modò quoddam instituere, & per modum alicujus parallelismi potiores utriusque theses proponere. Scopus sive sperandus usus erit, præter clariorem de febribus conceptum, discere, num opus sit explodere veteres cum suis sententiis, an præstet retentas emendare, perficere; an planè aliæ & novæ sint, quæ substituuntur prioribus; an etiam in hoc passu possibilis sit, quam sunt qui

optant & ſperant, medicina conciliatrix. Utar proin verbis Autorum (vel Interpretum) propriis, manebo intra terminos famoſæ illius bigæ, (interveniet tamen *Ioh. Fernelius*, *Ambianus*, ob cauſas dicendas) & indicabo libros & capita, ut ſi cui lubet poſſit recurrere ad fontes: Monendum itaque, me uti editione operum Helmontii in folio excuſorum Lugduni per Huguetanum, item operum Galeni in folio, quæ prodiit Venetiis apud Juntas; In gratiam autem Benevoli Lectoris, ſiquidem, ab aliis doctus vel proprio cum tædio expertus, nimiam metuat Galeni prolixitatem, hoc addo, proſtare Epitomen operum Galeni, quam digeſſit *And. Lacuna*; hæc meretur evolvi, nam complectitur pulcherrima methodo univerſam illius viri doctrinam. Quod ſi denique præjudicium quem teneat, ut ægrè ferat reproduci Galenum, tanquam cujus in ſcholis recentiorum dudum fere extincta ſit memoria, illud ego hîc non declinabo, ſed ut ipſe prius perſpecto ſpicilegio num dignus ſit citari judicet expectabo. Series ergo theſium pathologicarum, quæ merebantur excerpi & conflictui academico deſtinari, eſt hæc:

HElmontio Archeus uti omnium noſtrorum motuum cauſa, ſic etiam morborum faber eſt, &, quidquid in ſanis edit actiones ſanas, id ipſum in morbis edit actiones vitiatas. Sive jam Febris ſit ipſa pars materialis indignatione deturpati archei, ſive reliquæ partis thymoſis, quantum ex Ipſius *Febrium Doctrinâ Inauditâ* perſpicio & colligo, res huc redire videtur: Illud Hippocraticum, quod in nobis impetum facit, eſt cauſa principalis, agens internum, propter vel contra cauſam dicendam occaſionalem, quam ut noxiam vult expellere.

Galeno Natura motuum febrilium cauſa eſt, quà laceſſitur à cauſis materialibus; Oſcitatio enim, pandiculatio, horror, rigor ſunt Ipſi naturæ opera, quæ tamen à morboſâ quâpiam cauſâ violenter moveri ſit coacta. Quid illa ſibi velit Natura, ipſe ex-

explicat; professus, hoc nomine se nihil aliud intelligere, quàm omnem facultatem, quæ animal sive voluntatis nutu, sive citra hunc, regit: omni ergò causæ præternaturam, cujus vitio læditur & corrumpitur animal, totum illud facultatum genus, cujus beneficio servatur, ex adverso opponit, *libro de symptomatum causis secundo, capite primo.* Hæc est illa Natura, quam morborum medicam explicat in *comm. libr. sext. sect. quint. epid. Hipp.* ubi declinat quæstionem, quænam ejus sit essentia, sicuti & de nostrâ animâ; præsupponens modò vim quandam in his ipsis corporibus quæ ab eâ reguntur, inhabitantem; quam in actibus suis vitalibus admirandam, ut ut à nemine doctam, exemplo illustrat *d. loc. aff. l. 6. c. ult;* & de quâ *libr. 3. d. cris. c. 8.* adversus Asclepiadem plurima urget, quòd sit, quòd agat ad animalium salutem, quòd certet contra causas, quæ morbos faciunt, expellat superfluitates; quòd potentiæ, quibus gubernatur animal, omnia ad salutem faciant, tam in sanis, quàm & in ægrotantibus; quòd ipsæ sint, quæ morbos judicant.

Helmontio causa occasionalis est alimentum sub sanguinis assimilatione & transmutatione degenerans, vasi vel parti adhærens, adnatum, pertinax, glutinosum, postulans incisiva. Origo ejus est vel ab ingestis & malè digestis, vel ab excrementis non ritè subactis, aut segregatis, vel à perturbationibus animi, ab archei conceptibus, & conceptuum exorbitationibus; Sive, degenerat alimentum admistione rei extraneæ, vel impressione peregrinâ, vel demum errore indignati vel avocati archei; *d. febr. cap. 4. n. 16.* Bilis autem, scholarum fictus humor, & fel, singulare hepatis fermentum, non est causa; Sed pylorus ab archeo propter causam occasionalem pertinaciter clausus, ex detentis procreat flava & amara excrementa, quæ hactenus fellis imagine incautos delusere, illaque elidit abundè frustra, & citra sublevamen: Aut, fel præpositum mutationi chyli acidi in salsum, jam præpostero negotio chylum in amarum recrementum convertit, cujus expulsioni archeus intentus est, quod etiam excutit non rarò, sed ita, ut mox iterum præstò sit quod noviter contaminatur, quia est productum in febribus excrementum, non autem mali radix occasionalis; *d. febr. c. 17. 9.*

Galeno causa illa, quæ naturam cogit moveri, est excrementum mordax, bilis putrescens, (nam intermittentis tertianæ po-

tior habebitur ratio) passim per omnes galeni libros accusata, quæ verò *d. temper. lib. 2.* duplex proponitur, vel ex jecinore in ventrem defluens, vel genita in ventre, ceu biliosum excrementum, (mutata ex concursu succorum in primis viis variè, aut nidorosa cruditas.) Undè facile corripiuntur febribus, quibus acrimonia mordax superfluit, aut qui naturâ vitiosos habent humores, aut sæpius cruditate vexantur, maximè si post ejusmodi cibos aquam vitiosam biberint, si nimis aut intempestivè laborarint, si balneis usi superfluis, si malè difflentur, nec purgentur, si medicamenta acuta jugiter sumserint, si supra modum vigilarint, cogitarint, iracundiâ commoti fuerint, &c. *diff. febr. l. 1. c. 3.* Familiares tertianæ cholericis, in ætate vigenti, tempore æstivo, loco calido & sicco, à laboribus, curis, vigiliis, æstu, victu tenui, calido, intensis cogitationibus, *d. art. curativ. l. 1. c 5.* Non ergò solùm humor frigidus, melancholicus, acidus, quem quartanæ adscribit, sed & calidus rigoris causa est, quà acris, mordax, vehementer agitatus, & delatus per partes sensiles, *de rigor. cap. 7.* Etenim tertianæ febres omnium maximè calidæ omnium maximè horrore infestantur, quantoque sinceriores sunt, tanto etiam rigor in eis accidit vehementior. Favet ergò juxta finem *l. 2. diff. febr.* brevitati caliditas, subtilitas, raritas, robur, frigiditas autem, tenacitas, habitus densior, facultas infirma longitudini.

Helmontio nidus febrium in primis est officinis, extenditur scilicet à pyloro per duodenum, per vasa ibidem multiplicia, intestina item, venas mesenterii, usque ad lienem, hepar; Ibi est concursus non modò alimenti malè digesti & degenerantis, sed & entis nescio cujus anonymi, scoriæ, stercoris liquidi, quod causam atrociorem febrium continuarum prætendit, *cap. 10. & 17.*

Galeno quartana ex malè affecto splene gignitur, ut tertiana ex affectu jecinoris, *art. cur. l. c;* Et *diff. febr. l. 1. c. 3.* qui bonos habent humores, ac benè difflantur, & quieverunt, & quæ circa ventriculum atque hepar sunt, foverunt, his febrire est impossibile. Nam in iisdem residet ventriculi atque hepatis partibus, quod corruptum est, ac paulatim coquitur. Alibi jecoris & ventriculi flammeis dispositionibus superuenientes tribuit ardentes febres, ex quarum genere Ipsi est tertiana, iterumque alibi causæ

gnarus

gnarus non miratur in febribus, quæ ex hepate accenduntur, ordinis proportionem. In genere *de caus. sympt. l. 2. c. 5.* motûs bilis delationisque quæ per sensibilia corpora agitur, simul & symptoma & signum est rigor; sermo autem Ipsi est ibidem de succo, qui fertur non in venis & arteriis, sed per carnes & habitum corporis, & omnia, in quæ incidit, pungit, stimulat, dividit, ac vulnerat. Partium autem corporis, in quibus bilis consistit, unaquæque à se ad vicinam excretrice alienorum facultate propellit illam acrem, usque dum ex omnibus abacta, per sudores, aut vomitus, aut etiam per alvum fuerit excreta; *de rig. c.7.* In ardentium rigore si decretoriè per carnes ad cutim truditur bilis, sudore liberantur; ubi verò non ad cutim, sed ad interna loca bilis impetum capessit, per vomitiones simul & alvum vacuatur; non rarò autem simul intrò forasque eodem die delata est, ita ut sudata sit, & vomita & dejecta; *de sym. caus. l. 2. c. 5.* Confer. *comm. ad aphor. 58. s.4.*

Quia tamen epidemia interdum observatur intermittens, an huc spectat subjectum illud febribus populariter grassantibus adscriptum ab Helmontio? scilicet convexum stomachi, in quo terminentur & imprimantur inspiratæ cum aere exhalationes rerum, proditoriè & insensibiliter vitam nostram suffurantes, transmutando sextæ digestionis alimentum; *de febr. c.10.* & *l. de inspiratis.*

Galeno, quorum corpora sunt ad patiendum apta, iis ipse aer inspiratus fit febrium causa, in quo sc. putredinis principium est, à cadaverum multitudine, ab exhalatione lacuum & paludum, vel ad quem aliunde fluxere putredinis contagia, aut pestilentiæ semina. Non autem omnes à sole, vino, motu, irâ febricitant, nec omnes pestilentiâ corripiuntur, quia præter potentiam, quæ ab extra venit, necesse est ut concurrat corporis habilitas. *Diff. febr. l. 1. c. 4.*

Cit juxta Helmontium rigores Archeus, non materia febrilis: Sic namque & in ossium exarthrosi dentes quatiunt, & rigores subnascuntur; itemque dum prægnans abortum non vitalem præcociter expellit, *cap.9.*

Observat Galenus horrorum extra febres exempla, & profert causas quasdam notorias, *l.2. d. caus. sympt. cap. 5.* si sano corpori ferventem aquam subitò infundas, aut ignis scintillas incu-

tias,

cias, statim horrore vexabitur. Et *de.rig.c.7.* Acre & calidum medicamentum ulceri admotum primum sane dolorem infert, mox horrorem, dein rigorem excitat. Ac multos novimus tum riguisse, tum febricitasse, ob ulcera ab acribus medicamentis irritata. Jam & inflammationem, cùm in abscessum mutatur, rigorem horroremque comitari necesse est.

Helmontius archei blas alterativum absolvit frigore & calore, hyeme & æstate. Similis in rigore est archeus araneæ, quæ suos quatit casses, ut excutiat peregrinum, quod in illos incidit: Ita pars in præcordiis, cui insidet materia febrilis, primùm se contrahit in rugas, excussura sibi adhærens excrementum. Huic autem parti obsessæ à consensu collaborat totum genus venosum, arctatur cum sociis arteriis, contrahitur pellis & membranæ crispantur, rugantur, musculi trepidant, (nam peculiarem sensum & motum habent, per quem pro necessitatibus se tendunt suo spasmo, insciâ vel invitâ voluntate, *tr. vita multipl. in hom.*) Inde rarus, durus, atque minutus fit Pulsus, frigoris index ac opifex; *de febr.cap.9.*

Hyemi jam olim Plato comparavit principium febrium: Hoc enim nomine Ipsi venisse frigiditatis in rigoribus sensum docet Galenus, *d.rig.c 7.* adducto textu, quo genesin febris sibi concepit, & in illâ quidem hyeme congelatam & restinctam vim sanguinis. Definitur autem *loc.cit.cap.6.* rigor Perfrictio dolorifica cum quâdam inæquali totius corporis concussione & agitatione; At Horror dicitur talis cutis affectus, qualis totius corporis rigor. Quemadmodum ergò materia irritans dicta fuit excrementum mordax, subjectum passionis partes sensiles, & instrumenta partes contractiles, ita scopus est illud excutere, sed magnus tum labor est. Juxta enim *cap.5. l.2.sympt. caus.* facultas expultrix est non modò contentorum è cavo stomachi, sed & excrementorum in partibus, quæ naturaliter exhalant, si p. n. consistant & moveantur, tunc angitur natura, & expellere festinat, partium contractione, constrictione, & singularum protrusione. Notabiles hinc *d.rig.c.7.* deducuntur effectus: sanguinis ad interiora inclinatio, & bilis sursùm vel deorsùm excretio. Conflictatur, pugnat per rigores contra ea, quæ infestant, facultas, donec radicitus evellantur, excutianturque.

Pulsuum

Pulsuum hinc ratio redditur à Galeno: *De morb. temp. c. 3. 7.* pulsus in rigore durior & minor est, compressio insultus febrilis cum contractione fit, scilicet in frigore, quo tempore pulsus intus magis movetur, cum parvitate, sanguine in viscera se recipiente. *Diff. febr. l. 1. c. 7.* incipiens accessio habet pulsuum Θλίψιν, i. e. afflictationem seu compressionem: Etiam ubi humor aliquis vitiosus in ore ventriculi fuerit acervatus, qui ipsum aut mordeat aut refrigeret, parvi simul atque inæquales fiunt pulsus, & parvitas quidem in frigidis, inæqualitas verò in mordacibus accidit; at ubi evomuerit, hæc ambo protinus cessant. Cùm verò ipse ventriculus omni noxâ vacat, ad febrium putridarum genus spectant hujusmodi pulsus. Et *lib. 3. d. præsag. ex puls.* ubi systolen diastole celeriorem pathognomonicum putridarum urget, compressas febrium invasiones adducit, in quibus plerosque unum ex his vel plura comitantur, rigor, horror, inæqualitas, frigus superficiei, aut vellicatio, gravitas, compressio stomachi, aut paulo post vomitus; qui apertè declarat, ex eo, quòd in ventriculum vitiosi succi confluxerint, quosdam illorum vellicatos esse, alios compressos, aliquos nauseasse. Clarissimè enim recedit in plerisque initiis de totâ superficie externâ sanguis, confluitque in viscera, unde compressiones & obstructiones fiunt, distentionesque arteriarum præcipuarum; propter quas initiis talium accessionum conjuncti sunt pulsus inæquales, quemadmodum & languidi ob stomachum & facultatem affectam, & parvi ob imbecillitatem facultatis & frigiditatem.

Plerique morientes in febribus intermittentibus pereunt sub accessum febrilem in rigore, spirituum penuriâ, ac velut suffocati; Helmont. *de febr. c. 1.* & *blas humanum* §. 28.

Dum sanguis in alto est, calor vel extinguitur, vel suffocatur, ut emoriatur animal, vel resistit & repercutitur: Mori in accessionum principiis contingit vel in magnis inflammationibus principalium membrorum, vel ob humorum multitudinem, crassitudinem & tenacitatem: Galenus *d. rig. c. 7.* & *d. cris. l. 3.* His adde *comment. aph. 48. s. 4.* Quandò aliqua fortis inflammatio in corporis parte profundiori vel erysipelas evenerit, totus ex toto corpore sanguis ad locum trahitur patientem, atque adeò uruntur profunda, cutis autem refrigeratur, ut fit in principiis accessionum. Idem in *comm. aph. 1. s. 7.* habetur casus satis exitialis, qui accidit (non

tam magnis, quæ externam superficiem exurunt, sed) vehementissimis viscerum inflammationibus: Tum calor ad se trahit per modum cucurbitulæ ex toto corpore sanguinem. Sic dum viscera peruruntur, extremæ partes frigescunt, propter defectum sanguinis ad viscera se recipientis. Et horum plerique neque tegumenta tolerant propter incendium, quod in visceribus sentiunt. His conformis est paroxysmi genesis ex *2. diff. febr.* concipienda talis: Superfluitas quantitate vel qualitate molesta futura febris causa vel mittitur à firmiore in infirmam, vel generatur & servatur in ipsâ parte, ob infirmitatem expellendi, vel impotentiam ob obstructionem. Talis putredinem concipit, inde calor. Ubi accenditur atque augetur caliditas, illuc ab aliis partibus sanguis solet confluere. Quo igitur tempore confluit, illas quidem privari sanguine est necessarium, quod verò patitur membrum gravari & distendi; Ipsumq; confluentem sanguinem alterari, & quod aliis quæ jam putruerunt superfluitatibus permisceatur, & quod difflari, utpote impactus, non possit. Quod totum est accessionis principium.

Calor Helmontio est à spiritu causaliter, occasionaliter à spinâ, à materiâ febrili, *cap. 1.* §. *28.* Scilicet archeus, quia per fugas rigoris nil proficit, excitat blas alterativum, quidlibet motitat, se ipsum accendit propriâ thymosi, & calore suo ad gradum supra exigentiam deducto, in quo totus est molestus, quatenus supra suæ exigentiæ amplitudinem est delatus, *cap. 9.* Unde calorem non ita metuit Toparcha Merodanus, cùm observet lethales & pessimas febres vix calere, *cap. 12.* & nequaqum formidat hoc sensu febrem increvisse, eò quod archeus fortius insurgat ad expulsionem radicis febrilis, illam autem febrem adauctam horret, quam symptomata lethalia adaucta sequuntur. Aliàs caloris nostri genesis est à motu cordis & concussione pulsuum, à sanguine arteriali, partim salso, partim pingui sulphureo: Spiritus salsi volatiles & sulphur sanguinis in thecâ cordis per pulsum sese confricant, & accenditur lumen formale cum calore in spiritu vitali, *tr. in sole tabernaculum*: Potestas autem quælibet, & potissimum motiva, facilè extravagatur, concita tam à causis contingentibus, quàm proprio amentiæ nutu.

Galenus succedaneam hyemi platonicæ æstatem terminis antecessorum suorum, totumque adeò negotium ita explicare studet,

de rigore c. 6. & 7. ubi in febrili accessione, dum exteriora refrigerantur, cum sanguine calorem inclinare in altum, commeare in profundum corporis observat: Utar, inquit, non meis, sed veterum virorum vocabulis; connatum nostrum calorem, intro proficiscentem, justius dixeris resilire, impelli, reprimi & confugere: foràs autem tendentem erumpere, excuti, elabi & exilire. Etenim & hæ vetustiorum hominum dictiones omnes probè prolatæ sunt, & affectum quàm licet maximè manifestò interpretantes.

Conveniunt autem multum Galeno calor innatus, natura, substantia per se mobilis & semper, spiritus & impetum faciens Hippocraticum, *d. caus. sympt. 2. c. 5. d. rig. c. 6.* Et gravior febris post rigorem urget, quàm antè, quia ex valentiore bilis motu vehementiorem accendi calorem rationabile est; rigor ergò non quà frigus causum profligat, sed quà bilem moveri & excerni arguit. Vel, post rigores corpus amplius incalescit, quia cum sanguine & spiritu repressus calor intus colligitur, reluctatur, revertitur foràs & expanditur, insultu, ictu, motu accenditur, uti lignum aut lapidem atterens confricansque nonnunquam ignem accendes, & uti luctantes, currentes, confricantesque, ac alio modo se moventes, nihilo minus incalescunt, quàm si quis in sole æstivo & apud ignem incaluerit. Nec tamen hic Ipsi motus, insurgens adversus obstacula, ea propellens, viasque puras reddere contendens, sola caloris causa est, sed & accusata materia, diffusa bilis, coadjuvat ad magnitudinem caloris, *locc. cit.*

Anima se retrahit, diffundit, subtrahitque motu sibi proprio, prorsusque diversimodè in somno, vigiliâ, extasi, syncope, propriis perturbationibus, &c. Helmont. *tr. Demens Idea.*

Est etiam Galeno, citato toties *d. caus. sympt. libro*, ex primis & qui maximè principalis sunt notæ motibus ipsa naturalis caloris intrò forasque delatio, cum quo simul spiritus ac sanguis (in quibus animæ substantia vel est, vel quibus ut instrumentis utitur) aliàs intrò & ad ipsum principium feruntur ac contrahuntur, aliàs foràs tendunt & funduntur. Licet autem motus hos evidenter contemplari, cùm in aliis multis, tum maximè in perturbationibus animæ; quas proin ad illustrandam pyretologiam ita deducit: Per timorem & spiritus & sanguis intus sese recipiunt, quo fit ut algeant partes in superficie positæ idque adeo interdum vehementer, ut

nonnulli rigore quoque arripiantur. Per iram verò solvuntur ac dispergantur, proindeque exteriora incalescunt. At agonia, affectus ex utrisque conflatus, inæquales habet motiones. Jam & cordis & arteriarum pulsationes & minimæ & perquam debiles in trepidantibus esse videntur; sicut in iratis maximæ & validissimæ: at in agoniâ sunt inæquales. Per verecundiam animalis facultas in primis quidem ad interiora movetur, sed rursus affatim redit ad exteriora: Nam si non redierit, non verecundia, sed timor censeri debet. Ut autem in timore confertim, sic in tristitiâ paulatim ad interiora fit motus, magnitudine duntaxat ac vehementiâ, non toto genere, differentibus inter se pathematis. Atqui nonnulli ob subitum timorem perierunt, id quod solet contingere, ubi debilis suâpte naturâ animula, sub validâ perturbatione confertim & extinguitur & suffocatur; Etenim extinctio affectum ex refrigeratione ortum consequitur, suffocatio autem concursum sanguinis universi ad ipsum principium. At ex iratis nemo mortuus est unquam, utpote quibus neque calor refrigeratur, neque robur dissolvitur. Præ gaudio autem nonnulli supra modum pusillanimes animam exhalarunt, quemadmodum & timentes. Jam dolor, è diverso cogens moveri animam, haud leviora symptomata, quàm maximus timor, inducit; quippe laborantes decolores fiunt, refrigerantur, concutiuntur rigore, tremunt, pulsus habent minores, exolutosque, ac tandem similiter iis qui perterrentur moriuntur: Nam & in iis fugit insitus calor ad suum principium, animaque simul & solvitur & extinguitur. Per rigorem itaque frigus non internarum, sed externarum partium sentitur; ob incursiones autem vehementes, rursus magnâ vi calor revertitur.

Meam de sede febrium sententiam, scribit Helmontius, confirmant nausea, præcipuè carniū, piscium, & omnium quæ facile cadaveris instar olent perhorrescentia, mox à febrium introitu, consternata digestio, & cætera indicia oblæsi duumviratûs in actione regiminis; Malè quoq; tunc audiunt Ipsa famosa carnium juscula, quòd facilius putrefiant, quàm digerantur, minimè nutriant corpora juxta Hippocratem impura; *cap. 12. 17. & tr. victûs ratio.* Sitis autem febrientium etiam in frigore non manat à calore, ut neque à siccitate, prout aliàs contingit in siti naturali; Ideò enim nec exhibito potu sedatur; quod regulariter fieri deberet, si à sicco &

calido

calido sitis ista oriretur, & non potius ab excremento, quod facultatem sensitivam ejusque organum male affectat, illuditque non secus, atque si repente magna siccitas advenisset. Delinit fallacem ejusmodi sitim acidum sulphuris, non secus atque aqua ignem extinguit. *cap. 1.* Et *tr. latex humor neglectus* sitis defectus laticis deturpati vel egestate penuriosi est. At *in tr. conf. morb. sed.* sitis inextinguibilis febrientium prodit non tam propriè ex materiæ acrimoniâ irritante, quàm ex ipso sensitivæ furore, affligit proin non nisi in suis stationibus, licet eadem materia, imò atrocior calor, in vigore premat, quàm aliàs.

Hoc quoque tertianis causisque febribus adjicere possumus, quod quartanis non inest: Etenim plurimi sitiunt, & calorem per imas partes in ipso rigoris tempore sentiunt; quorum neutrum in quartanâ febre rigentibus accidit. Tertianæ remittente rigore, resolutis extremorum algoribus, æstûs vehementis sensum intus esse & sitis, Galenus notat *d. rig. c. 7. d. morb. temp. c. 3.* Et *de sympt. caus. l. 1:* Si salsi aut biliosi humoris vitio ventriculus mordicationem senserit, potionem magis quàm cibum desiderabit; denique *d. nat. facc. l. 2:* Cùm ubi plurima in ventriculo flava bilis continetur perpetua siti urgeamur, signum est, potestate ipsam calidam esse & siccam.

Tempestivum videtur hîc meminisse *Fernelii*, cui vapulat Galenus, & qui vicissim, ut fieri amat, vapulat Helmontio. Ille *pathologia sua libro quarto capite nono* febris intermittentis materiam non è venis in habitum corporis propelli, sed *capite decimo* eam potius circa præcordia adhærescere probat. Transeant modò, quæ super his disputat *Zacutus Lusitanus* in Medicorum Principum Historiâ, illud hujus loci est, quòd in hoc Fernelius laudem meruerit Helmontii: Videtur tamen non difficile collectu, ex ipsis Galeni verbis, rigoris causam illi esse motum bilis etiam intrò; Insuper concedit Fernelius, effundi de materiâ ex præcordiis vaporem retrum in corpus, qui possit esse frigoris & horroris causa altera. Prorsus uti & Helmontius agnoscit vapores acidos, indigestos & nidorosos suscitari è præcordiis, euntes in loca impropria, ut sic augeant frigoris causam; qualis & halituosus acor pertingat ad superficiem corporis sub frigore insolito in erysipelatis initio,

 d. febr.

d. febr. Hoc tempore ita quæras: Num quid infundatur massæ sanguinis, quod eam cogit, partesque lacessit?

Illud autem, quod in Fernelio non tulit Helmontius, est causa, in quâ non, ut in nido constituendo, à Galeno recessisse ipsi visus est, stramineis vinculis humorum putridorum se extricare non valens. Audit enim illa humor supervacaneus, qui è sanguine prolectus, in propria conditur receptacula, antequam is hepar transcendat; Est bilis flava, affinis ei, quæ in fellis cysti conditur, pro tertianâ, pro quartanâ bilis atra in lienem refusa; Illa enim tota liberaliter reddita febrem omnem penitus extirpat atque solvit; illam etiam vomiturus rigescit, multoque magis, qui alienum vitiosumque cibum, velut fungos sumpsit; comparandus cum alio, cujus præcordia mordax medicamentum ferit, aut cutem nudam. Sc. vel bilis est, vel in bilem cadit, aut bilem facit causa, venenum, fermentum, veniens ab extra.

Notabiles tandem sunt rationes Fernelii, quibus sedem rigorum & horrorum febrilium fundat circa ventriculum, diaphragma, jecoris cava, lienem, pancreas, omentum aut mesenterium. Partim enim ad experientiam provocat, quòd accessionis initio humidi fotus aptè calentes præcordiis impositi, maximè verò lieni in quartanâ, jecori in tertianâ, aut alii cuicunque sedi fomes inesse deprehendetur, horrorem leniant, mali fontem demulceant; partim in prima illâ regione annotat esse publicam quasi corporis sentinam, in quam omnis confluat humorum colluvies. Insuper considerat illas partes in præcordiis ob membranas quibus sepiuntur & nervos à sextâ (tum temporis ita dictâ) conjugatione deductos non modò eximio sensu præditas, sed & magnâ societate tum principibus tum externis partibus connexas. Sic tandem accessionis phænomena, tussis sicca, oscitatio, suffocatio, anxietas, præcordiorum distensio ac dolor, nausea, (sub rigoris finem) vomitus, albæ tenuesque urinæ (nam futuræ rubræ crassæ bilis portioni in venas irrumpenti debentur) arguunt acrem & turgentem bilem impetu ferri in præcordiorum membranas. Ut ita ex imo ventre primariò afficiatur genus nervosum, venosum consequenter, & fiat nisus introrsum per principium paroxysmi spasmodicum.

Tantum de his per modum tentaminis ad parallelismum: Quod reliquum est occupent hæc affinia

COROL-

COROLLARIA.

I.

Quanquam Galenus in febribus universis ad urinas præcipuè attendendum monuerit, febris inde speciem & totius morbi tempora docuerit, sedimentum earum cum coctione puris comparârit, sub respectu ad naturam tam in febribus quàm inflammationibus vel superantem, vel superatam; Virgulam tamen censoriam experitur Georg. Hieron. Welschii *in Cur. propr. dec. ob id, quòd urinarum ante & post paroxysmos missarum discrimen, tanquam* τριταιογενῶς *intermittentibus febribus commune & proprium, non satis determinarit: Eas sc. paroxysmi tempore minus coloratas, interdum prope naturales, conspici, diebus autem intermediis extra illum rufescere, sedimentum continentes bolo armeniæ non dissimile; sive ægro se habente benè, urinam videri malam.*

II.

In textum 23. libr. 6. Sect. 5. Epid. Hipp. *Quæcunque tertianæ naturam habent, his nox ante accessionem molesta est, Galenus ita commentatur; In omnibus fermè tertio quoque die accessionem habentibus febribus, præter exquisitas tertianas, nox ante accessionem reverà molesta esse solet. Quod si & in exactis tertianis id nonnunquam eveniat, judicationem sequenti die futuram portendit, potissimumque si & reliqua futuræ judicationis indicia consentiant.*

III.

Phænomeni Hippocratici ex libr. 6. epid. sect. 8. §. 28. *Febres in quibus labia ulcerantur æqualiter intermittunt, ac tertianis refrigerationes sunt, Galenus rationem quærit in vapore acri, qui illuc à vehementiâ febris* am-

amandatur, partesq; illas quasi ardore quodam consumit. Pechlinus *critici quid in eo exanthemate observans, aliquid tamen difficultatis in hoc agnoscit, cur potissimum ad os se convertat & labia, hinc quærit: An, si jocari licet, eâ parte, quâ peccatum est, expiari noxa debet?*

IV.

Ad aph. 59. f. 4. *(Tertiana exquisita septenis circuitibus, quod longissimum est, judicatur.) commentatur Galenus, tum in quartanis tum in tertianis fieri judicationem ad numerum circuituum, non dierum; Et* Heurnius: *Qualis est dierum ratio in continuis, talis est ratio periodorum in intermittentibus. Sic ferè statum habet quartâ accessione.*

V.

Quia illa tertiana non est exquisita, nec sui naturam puram servat, quæ non habet flavam bilem redundantem & motam, nec præterea tempus æstivum & locum, & ætatem, & temperaturam tempori similem, ex commentario citati modò aphorismi, *patet igitur, spuriarum sive notharum esse multas; Et ex his autumnales, æstivis jam olim contradistinctas ab Hippocrate, tanquam magis ferinas, sive ob vermes, sive ob omne malignum vitium; ita prædicatum illud explicante Pergameno in comm. epid. lib. 2. sect. 1. & lib. 6. sect. 1:* Ubi *annus ad vesperam suos morbos, & dies ad vesperam sua initia exacerbationum habere, sive dies toti anno, atq; adeo vesperi autumnus proportione respondere traditur, ut, quale est acerbari vesperi, magis quàm aliis horis diei, tale sit ipsius morbi, i. e. autumnale, quod anni tempus passim male audit Coo; qui loc. cit. genesin autumnalem & motum vespertinum ascaridum videtur conjungere. Consulatur* Vallesius *commentator.*